

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

ĐỒNG DUY KHÁNH

**NGHIÊN CỨU BIẾN ĐỘNG DÂN SỐ TỈNH
THÁI NGUYÊN GIAI ĐOẠN 1999 - 2009**

LUẬN VĂN THẠC SĨ

Chuyên ngành: Địa lý học

Mã ngành: 60.31.95

**NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC
PGS. TS. TRẦN VIỆT KHANH**

Thái Nguyên, năm 2012

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận văn này do chính bản thân tôi thực hiện, dưới sự hướng dẫn của PGS.TS. Trần Việt Khanh. Các số liệu và kết quả nghiên cứu trong luận văn là trung thực và chưa sử dụng để bảo vệ một công trình khoa học nào, mọi sự trích dẫn đã được chỉ rõ nguồn gốc. Tác giả hoàn toàn chịu trách nhiệm về tính xác thực và nguyên bản của luận văn.

Tác giả luận văn

LỜI CẢM ƠN

Em xin trân trọng bày tỏ lòng biết ơn các thầy cô giáo giảng dạy, Ban Chủ nhiệm khoa Địa Lý; phòng Quản lý Sau Đại học trường Đại học Sư phạm thuộc Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện thuận lợi giúp đỡ, động viên em trong quá trình học tập và nghiên cứu ở trường.

Đặc biệt với tấm lòng biết ơn sâu sắc, em trân trọng cảm ơn thầy PGS.TS. Trần Việt Khanh – người trực tiếp quan tâm hướng dẫn, giúp đỡ động viên em làm đề tài bằng cả sự tận tình và trách nhiệm.

Xin cảm ơn lãnh đạo Cục thống kê, Sở Lao động thương binh và xã hội, Chi cục dân số kế hoạch hóa gia đình, Sở kế hoạch đầu tư, Sở giáo dục, Sở y tế... của tỉnh Thái Nguyên và lãnh đạo phòng Đào tạo đã tạo điều kiện giúp đỡ tôi hoàn thành luận văn.

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn các tác giả của các cuốn sách mà tôi tham khảo phục vụ cho đề tài.

Sau một thời gian thực hiện, mặc dù đã có nhiều cố gắng song luận văn không tránh khỏi thiếu sót và tồn tại. Rất mong nhận được sự nhận xét, góp ý của quý thầy cô giáo và các bạn đồng nghiệp để luận văn được hoàn thiện.

Trân trọng cảm ơn.

Thái Nguyên, tháng 7 năm 2012

Tác giả luận văn

MỤC LỤC

Nội dung	Trang
Trang phụ bìa	
Lời cam đoan	
Lời cảm ơn	
Mục lục	i
Danh mục các chữ viết tắt	ii
Danh mục các bảng, biểu	iii
Danh mục các hình vẽ, bản đồ	iv
MỞ ĐẦU	
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Mục tiêu, nhiệm vụ	1
3. Phạm vi nghiên cứu	2
4. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	2
5. Quan điểm và phương pháp nghiên cứu	4
6. Những điểm mới và đóng góp của đề tài	7
7. Cấu trúc luận văn	7
NỘI DUNG	
Chương 1: Cơ sở lý luận về dân số và phát triển dân số	8
1.1. Cơ sở lý luận	8
1.1.1. Dân số và các học thuyết về dân số	8
1.1.1.1. Dân số và các khái niệm có liên quan	8
1.1.1.2. Các học thuyết về dân số	10
1.1.2. Biến động dân số	12
1.1.2.1. Các thành phần của quá trình biến động dân số	12
1.1.2.2. Các nhân tố ảnh hưởng đến biến động dân số	19
1.2. Cơ sở thực tiễn	20
1.2.1. Biến động dân số ở Việt Nam 1999 - 2009	20
1.2.2. Biến động dân số ở Trung du và miền núi Bắc Bộ giai đoạn 1999 - 2009	23
Tiểu kết chương 1	26
Chương 2 Biến động dân số của tỉnh Thái Nguyên trong giai đoạn 1999 - 2009	27
2.1 Tổng quan về địa bàn nghiên cứu	27
Nội dung	Trang

2.1.1 Vị trí địa lí và phân vùng lãnh thổ	27
2.1.2 Các điều kiện tự nhiên	28
2.1.2.1. Địa hình	28
2.1.2.2. Khí hậu	30
2.1.2.3. Thủy văn	31
2.1.2.4. Thổ nhưỡng	33
2.1.2.5. Sinh vật	34
2.1.3 Các điều kiện KT - XH	35
2.1.3.1. Dân số	35
2.1.3.2. Cơ sở hạ tầng	36
2.1.3.3. Hoạt động công nghiệp	36
2.1.3.4. Hoạt động nông – lâm nghiệp	38
2.1.3.5. Hoạt động dịch vụ	39
2.2 Biến động dân số của tỉnh Thái Nguyên giai đoạn 1999 - 2009	41
2.2.1 Biến động về quy mô dân số Thái Nguyên thời kì 1999 - 2009	41
2.2.1.1 Quy mô dân số toàn tỉnh	41
2.2.1.2 Biến động dân số tự nhiên	43
2.2.1.3. Biến động dân số cơ học	44
2.2.1.4 Biến động về dân số các huyện và thành phố thuộc tỉnh	46
2.2.2. Cơ cấu dân số	48
2.2.2.1 Cơ cấu dân số theo tuổi	48
2.2.2.2 Cơ cấu dân số theo giới tính	50
2.2.3. Phân bố dân cư	52
2.2.3.1 Phân bố dân cư theo lãnh thổ	52
2.2.3.2 Phân bố dân cư theo thành thị và nông thôn	54
2.2.3.3 Sự chuyển biến trong phân bố dân cư theo hộ gia đình	55
Nội dung	Trang

Tiểu kết chương 2	56
Chương 3 Định hướng, giải pháp nhằm phát triển dân số - phân bố dân cư hợp lý cho tỉnh Thái Nguyên	57
3.1 Cơ sở định hướng	57
3.1.1 Các quan điểm và mục tiêu phát triển	57
3.1.1.1. Quan điểm phát triển	57
3.1.1.2. Các mục tiêu phát triển	58
3.1.2 Định hướng phát triển dân số, dự dụng lao động, phân bố dân cư tỉnh Thái Nguyên đến năm 2020	60
3.1.2.1. Định hướng	61
3.1.2.2. Mục tiêu	72
3.2 Một số giải pháp nhằm ổn định dân số, phân bố dân cư và nguồn lao động hợp lý	63
3.2.1. Giảm áp lực gia tăng dân số vào Thái Nguyên	63
3.2.2. Giảm dân nội thành	64
3.2.3. Quản lý người nhập cư	64
3.2.4. Hạn chế gia tăng tự nhiên của Thái Nguyên	65
3.2.5. Giải pháp phân bố lại dân cư	66
KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ	68
1. Kết luận	68
2. Kiến nghị	70
TÀI LIỆU THAM KHẢO	71
PHỤ LỤC	74

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

1. TĐTDS	Tổng điều tra dân số
2. KT – XH	Kinh tế - xã hội
3. NCKH	Nghiên cứu khoa học
4. HDI	Chỉ số phát triển con người
5. DS – KHHGD	Dân số - kế hoạch hoá gia đình
6. TD&MNBB	Trung du và miền núi Bắc Bộ
7. ĐBSH	Đồng bằng sông Hồng
8. KCN	Khu công nghiệp
9. KTTĐ	Kinh tế trọng điểm
10.TDMN	Trung du miền núi

DANH MỤC CÁC BẢNG, BIỂU

- Bảng 1.1. Cơ cấu dân số Việt Nam theo tuổi từ 1999 – 2009
- Bảng 1.2. Dân cư TD&MNBB phân theo tỉnh, thành phố
- Bảng 2.1 Đơn vị hành chính tỉnh Thái Nguyên
- Bảng 2.2 Một số đặc trưng hình thái lưu vực các sông chính tỉnh Thái Nguyên
- Bảng 2.3 Các khu công nghiệp trên địa bàn tỉnh Thái Nguyên
- Bảng 2.4 Một số mặt hàng xuất khẩu chủ yếu
- Bảng 2.5. Diện tích, dân số và mật độ dân số năm 2009 phân theo địa phương
- Bảng 2.6. Dân số và tỷ lệ tăng dân số chia theo các vùng kinh tế - xã hội, năm 1999 và năm 2009
- Bảng 2.7 Tỷ suất sinh thô phân theo địa phương
- Bảng 2.8. Nhập cư, xuất cư và di cư thuần của dòng di cư giữa các tỉnh theo nơi ở thành thị nông thôn và theo tỉnh
- Bảng 2.9 Dân số các huyện, thành phố của tỉnh Thái Nguyên giai đoạn 1999 – 2009
- Bảng 2.10. Cơ cấu dân số theo độ tuổi của tỉnh Thái Nguyên năm 1999 – 2009
- Bảng 2.11. Dân số chia theo độ tuổi và giới tính năm 2009
- Bảng 2.12. Dân số chia theo độ tuổi và giới tính năm 1999
- Bảng 2.13. Mật độ dân số tỉnh Thái Nguyên năm 1999 – 2009
- Bảng 2.14. Dân số phân theo thành thị và nông thôn tỉnh Thái Nguyên năm 1999 - 2009
- Bảng 3.1. Các chỉ tiêu phát triển dân số Thái Nguyên đến năm 2020

DANH MỤC CÁC HÌNH, BẢN ĐỒ

Hình 1.1. Mô hình quá độ dân số

Hình 1.2. Tỷ lệ dân số di cư phân theo vùng kinh tế - xã hội, 2009

Hình 1.3. Số dân nhập cư, xuất cư và di cư thuần trong 5 năm trước thời điểm TĐTDS năm 2009 của dòng di cư giữa các tỉnh theo vùng kinh tế - xã hội

Hình 2.1. Bản đồ địa hình tỉnh Thái Nguyên

Hình 2.2. Bản đồ khí hậu tỉnh Thái Nguyên

Hình 2.3. Bản đồ giao thông tỉnh Thái Nguyên

Hình 2.4. Bản đồ các cơ sở công nghiệp, thương mại tỉnh Thái Nguyên

Hình 2.6. Biểu đồ dân số tỉnh Thái Nguyên từ năm 1999 đến 2009

Hình 2.7. Bản đồ biến động dân số tỉnh Thái Nguyên giai đoạn 1999 – 2009

Hình 2.8. Tháp dân số tỉnh Thái Nguyên năm 1999 và 2009

Hình 2.9. Biểu đồ cơ cấu dân số theo độ tuổi giai đoạn 1999 – 2009

Hình 2.10. Bản đồ mật độ dân số tỉnh Thái Nguyên năm 2009

Hình 2.11. Bản đồ số người nhập cư giai đoạn 2004 – 2009

Hình 2.12. Bản đồ số người xuất cư giai đoạn 2004 - 2009

Hình 2.13. Bản đồ tỷ suất di cư thuần giữa các tỉnh, 2009

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Địa lý dân cư là một ngành khoa học thuộc hệ thống của khoa học địa lý. Đối tượng của địa lý dân cư là nghiên cứu tính quy luật và những đặc điểm phát triển về dân cư theo lãnh thổ (gia tăng dân số, quy mô, mật độ, động lực, phân bố dân cư ...) nhằm góp phần giải quyết nhiệm vụ kinh tế, trong phân công lao động sử dụng hợp lý nguồn nhân lực, đáp ứng những nhu cầu sản xuất và tiêu thụ trên địa bàn với những khác biệt về dân số từng vùng.

Thái Nguyên là một tỉnh ở Đông Bắc Việt Nam, tiếp giáp với thủ đô Hà Nội. Do vị trí địa lý thuận lợi, Thái Nguyên trở thành một trung tâm kinh tế - xã hội của khu vực Đông Bắc hay cả Vùng trung du và miền núi phía Bắc. Tỉnh Thái Nguyên được tái lập ngày 1/1/1997 với việc tách tỉnh Bắc Thái thành hai tỉnh Bắc Kạn và Thái Nguyên. Thái Nguyên được coi là một trung tâm đào tạo nguồn nhân lực lớn thứ 3 sau Hà Nội và thành phố Hồ Chí Minh. Trong thời gian qua dân số tỉnh Thái Nguyên gia tăng nhanh chóng, trong đó chủ yếu do gia tăng dân số cơ học. Người nhập cư tự do từ các nơi đổ về Thái Nguyên để học tập, lao động, sinh sống ... Sự gia tăng nhanh chóng dân cư có ảnh hưởng rất lớn đến phát triển kinh tế - xã hội của tỉnh, đặt ra nhiều vấn đề cần giải quyết.

Xuất phát từ thực tế đó, tác giả đã mạnh dạn chọn vấn đề: ***“Nghiên cứu biến động dân số của tỉnh Thái Nguyên giai đoạn 1999 - 2009”*** làm luận văn tốt nghiệp với mong muốn đóng góp những phân tích, đánh giá thực trạng và đề xuất một số giải pháp góp phần xây dựng tỉnh Thái Nguyên ngày càng phát triển bền vững hơn.

2. Mục tiêu, nhiệm vụ

2.1 Mục tiêu

Nghiên cứu biến động dân số tỉnh Thái Nguyên trên cơ sở đó đưa ra các giải pháp nhằm ổn định dân số, phân bố dân cư và lao động hợp lý, giải quyết tốt mối quan hệ giữa dân số và phát triển.